

О. С. Твердохліб

кандидат наук з державного управління,
доцент кафедри інформаційної політики та електронного урядування
Національної академії державного управління при Президентові України

ТЕОРЕТИКО-ПРИКЛАДНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ У ВІТЧИЗНЯНОМУ НАУКОВОМУ ДИСКУРСІ

У статті узагальнено основні теоретичні та прикладні аспекти дослідження державної інформаційної політики України у вітчизняному науковому дискурсі. Систематизовано та проаналізовано засадничі підходи українських дослідників з питань подальшого розвитку цієї сфери державного управління. Дослідження ґрунтується на компаративному аналізі основ інформаційної політики держави, висвітлених з позицій філологічної, філософської, історичної, технічної, економічної, політичної, юридичної та державно-управлінської галузей вітчизняної науки.

Ключові слова: державна інформаційна політика, державне управління інформаційною сферою, науковий дискурс, компаративний аналіз, вітчизняні наукові дослідження.

Постановка проблеми. На сьогодні стан розвитку інформаційного середовища в Україні є доволі неоднозначним та контраверсійним, що зумовлено сучасною геополітикою. Як наслідок, воно перебуває під постійним пильним поглядом науковців і практиків як всередині нашої держави, так і далеко за її межами. Вважаємо за необхідне наголосити на тому, що за такого стану справ у нашому суспільстві методологічною базою має стати розроблення теоретичних і прикладних концептуальних засад державної політики, спрямованої на подальший сталий поступ нашої країни; стосується це і державної інформаційної політики України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню різноманітного масиву аспектів державної інформаційної політики присвячено низку наукових публікацій, у яких вчені досліджують цю проблематику з позицій філологічної (Г.Г. Почепцов [7]), філософської та історичної (Л.В. Губерський, Є.Є. Камінський [5]), технічної та економічної (М.З. Згуровський, І.Б. Жилияєв [4]), політичної (Д.В. Дубов [3], Є.А. Макаренко [5]), юридичної (І.В. Арістова [1], І.М. Сопілко [9]) та державно-управлінської (В.І. Гурковський [2], В.Ю. Степанов [10], Ю.В. Нестеряк [6], Є.О. Романенко [8]) галузей вітчизняної науки. Зважаючи на досить активну увагу до означеного питання, науковці досліджують його під різними кутами зору, пропонуючи при цьому властиві певним галузям науки шляхи подальшого розвитку інформаційної

сфери держави, які подекуди спрямовані на вирішення лише окремих конкретних проблемних моментів, характерних для однієї зі сфер сучасного наукового дискурсу в певному предметному полі.

Мета статті. Основною метою цієї роботи є аналітико-компаративне дослідження засадничих підходів українських дослідників до проблематики становлення та подальшого розвитку державної інформаційної політики в Україні у їхньому взаємозв'язку, взаємовпливі та взаємодоповненні.

Виклад основного матеріалу. Проблематика державної інформаційної політики увагу науковців привертала завжди, однак у вітчизняному науковому дискурсі вона артикулюється починаючи з 2000-х років і не втрачає своєї актуальності й сьогодні. Оскільки вагу інформаційного чинника у будь-якій сфері суспільної діяльності можна розглядати як одну з основоположних, на нашу думку, саме цим і було зумовлено такий резонанс і суспільний інтерес представників різних сфер вітчизняної науки до цієї проблематики. Вважаємо за необхідне розкрити основні підходи до цієї проблеми, ґрунтуючись на базових поглядах українських вчених на неї.

Одна з перших спроб в Україні комплексного дослідження та висвітлення сутності, основних складових сучасної інформаційної політики була здійснена в межах *філологічної науки* Г.Г. Почепцовим. Особливу увагу автора було відведено питанням побудови інформаційного суспільства, проблемам правового регулювання інформацій-

ної сфери, становленню та впровадженню системи електронного урядування з урахуванням зарубіжного та вітчизняного досвіду. Йому вдалося ґрунтовно розкрити технологію використання інформаційних стратегій і ведення сучасних інформаційних війн. На думку вченого, інформаційна політика аналізує організацію інформаційного простору, типи споживання інформаційного продукту на певній території, інформаційні уподобання населення; вона може допомагати у вирішенні економічних, соціальних, військових завдань, оскільки сучасні суспільства значною мірою побудовані на своїй інформаційній складовій [7, с. 10].

Колектив авторів (М.З. Згуровський, М.К. Родіонов, І.Б. Жилаєв), які досліджують порушене питання з погляду *технічної та економічної галузей науки*, розкриває комплекс проблем, пов'язаних із законодавчим забезпеченням розвитку інформаційного суспільства в Україні, а серед пріоритетів розглядає основні ініціативи міжнародної спільноти та професійної громадськості України щодо його розбудови. Вони зазначають, що місце і роль будь-якої держави у світовій спільноті пов'язані з її спроможністю виробляти, споживати і застосовувати нові знання та технології. Ці ж процеси безпосередньо залежать від чотирьох складових – науки, освіти, виробництва та бізнесу, спільним інструментом для яких є інформаційні та комунікаційні технології. Однак відсутність послідовної державної політики в Україні, спрямованої на розбудову інформаційного суспільства і суспільства, заснованого на знаннях, приводить до спонтанного розвитку лише окремих фрагментів його початкової стадії – комунікаційного суспільства [4, с. 9; 19].

Спираючись на інструментарій *філософської та історичної наук*, авторський колектив (Л.В. Губерський, Є.Є. Камінський, Є.А. Макаренко та ін.) у монографії розглядає нові тенденції та перспективи інформаційної політики України в контексті процесів європейської інтеграції. Автори висвітлюють її зовнішньополітичні, правові, безпекові, економічні та іміджеві чинники, аналізують інформаційно-комунікаційний ресурсний потенціал держави, характеризують увесь спектр мас-медійної сфери України: упровадження об'єднаного електронного урядування, інноваційного розвитку інфраструктури та інформаційної індустрії, створення законодавчої бази для нових комунікаційних послуг, забезпечення свободи самовираження, плюралізму і незалежності засобів масової інформації та комунікації, розширення електронної комерції та використання безпечного Інтер-

нету, збереження національної самобутності й культурної ідентичності тощо. Нині, за твердженням науковців, інформаційна політика України, заявлена в доктринах зовнішньої та внутрішньої політики, базується на ідеях та рішеннях всевітніх самітів інформаційного суспільства, європейських конференцій з інформаційної політики, що формують принципи сталого інформаційного розвитку та міждержавних відносин як Європи загалом, так і окремих держав європейського регіону зокрема. У підсумку наукового дослідження домінантами стратегічних напрямів реалізації національної інформаційної політики України в XXI ст. ними визначено дві – інтелектуальну та технологічну. Вони стверджують, що наша держава сьогодні включається в поетапну реалізацію ідей прогресивної інформаційної політики і формування загальноєвропейських стратегій інформаційного розвитку, а метою сучасної інформаційної політики України є формування сильної, інформаційно розвинутої держави, активізація її регуляторної функції [5, с. 8–10; 282].

Науковець Д.В. Дубов – представник *політичної науки* – займається вивченням проблем функціонування й подальшого розвитку кіберпростору як складової частини класичної та неокласичної політики. Він розглядає геополітичне та геостратегічне значення кіберпростору, його роль у глобальному суперництві, проблему забезпечення національних інтересів України в умовах зростання геополітичної ролі кіберпростору та протистоянь у ньому. Автор погоджується з тим, що сьогодні з'являється все більше досліджень, пов'язаних з проблемою кібермогутності держав як здатності втілювати їхню волю й забезпечувати національні інтереси у кіберпросторі. Розбудова власного кіберсуверенітету, за Д.В. Дубовим, передбачає здатність держави самостійно і незалежно визначати внутрішні й зовнішні, політичні й геополітичні національні інтереси у кіберсфері, її спроможність самостійно визначатися з курсом внутрішньої і зовнішньої інформаційної політики, розпоряджатися власними інформаційними ресурсами та інфраструктурою національного інформаційного простору, гарантувати кібернетичну та інформаційну безпеку державі, суспільству та громадянам [3, с. 269–274].

Значний внесок у розроблення методології та практики дослідження державної інформаційної політики здійснили українські науковці, керуючись базовими підходами *юридичної науки*. Так, у монографії І.В. Арістової розглянуто комплекс питань щодо сучасного стану державного управління в

інформаційній сфері та новій державній інформаційній політиці на основі узагальнення теоретичних засад управління, інформації, чинного законодавства, сучасного стану розвитку українського суспільства та його входження до інформаційного суспільства. Автор обґрунтовує ідею про те, що державна інформаційна політика може слугувати методологічною базою формування відповідної політики державними органами України різного рівня, що адекватно відбиває сучасний стан розвитку нашого суспільства і його входження до європейської та світової інформаційної спільноти. Дослідниця вважає, що першочергову увагу органи державної влади, політичні об'єднання і наукова громадськість повинні звернути на вирішення проблем розвитку концептуальних основ державної інформаційної політики (техніко-технологічної та соціально-політичної складових) і формування інформаційного законодавства України з урахуванням основних особливостей сучасного розвитку української державності. Правова основа державної інформаційної політики покликана, зокрема, забезпечувати координацію дій органів влади в єдиному інформаційному просторі, без якої неможливо усунути недоліки законодавства, уникнути конфронтації і конфліктності під час використання інформаційного простору України. Державна інформаційна політика України, що адекватно та динамічно повинна відбивати весь комплекс інтересів і пріоритети суспільства в інформаційній сфері, які змінюються в процесі його життєдіяльності, – одна з основних складових частин управління сучасною державою в умовах сьогодення, вона багато в чому визначає темпи та рівень її розвитку, а також право посідати гідне місце у світовому співтоваристві [1, с. 6; 334–349].

Монографічне дослідження І.М. Сопілко присвячене теоретико-правовим засадам державної інформаційної політики України. Автор на основі теорії інформаційного права і з урахуванням плюралістичності наукових підходів (нігілістичного, міждисциплінарного, просторового, правового, історико-матеріалістичного, інформаційного, органічного, безпекового, психологічного, інтегративного, догматичного, етатичного, технократичного, праксеологічного і безсуб'єктного) дає визначення цьому поняттю як особливому інформаційному політико-правовому феномену, складнику державної політики, що формується як прошарок, комплекс ідей, цілей, завдань, функцій, принципів, методів, заходів, програм і настанов, заснованих на загальних і специфічних закономірностях розвитку інформаційного суспільства

та інформаційної держави в умовах глобальної інформатики, норм права, що віддзеркалюють національні інтереси України в інформаційній сфері внаслідок здійснення ефективної, систематичної, послідовної, алгоритмічної, системної та науково обґрунтованої стратегії в найбільш важливих сферах життєдіяльності державних і недержавних інституцій за визначальної участі держави, спрямованої на реалізацію стратегічних напрямків їх досягнення і виконання завдань з їх реалізації та контролю, тактичних шляхів та оперативних напрямів створення і реалізації положень інформаційної політики за окремими блоками цієї політики. Автор розглядає правову природу державної інформаційної політики, визначає методологічні засади формування її неопарадигми, робить аналіз стану та структури її правового регулювання й пропонує магістральні напрями її удосконалення [9, с. 9; 70–71].

У межах державно-управлінської науки заслуговують на увагу наукові напрацювання В.І. Гурковського, В.Ю. Степанова, Ю.В. Нестеряка та Є.О. Романенка. Так, В.І. Гурковський, досліджуючи поняття державного управління розбудовою інформаційного суспільства в Україні, зазначає, що роль держави в цьому процесі може базуватися на трьох ключових методологічних засадах – активній (централізованій, провідній, організаційній), ліберальній (допоміжній, заохочувальній) і ситуативного поєднання цих двох основних концепцій, яке знайшло своє втілення в українських реаліях. Під державною інформаційною політикою він розуміє прояв управлінського впливу, регулювання органами держави розвитку інформаційної сфери суспільства, що охоплює не лише окремі види інформаційної діяльності, а й усю множину суспільних відносин, пов'язаних зі спільним виробництвом, створенням, отриманням, збереженням, обробкою, використанням, поширенням інформації, з інформаційною безпекою в усіх її проявах, у тому числі науковою, науково-технічною, науково-освітньою, розважальною сферами тощо [2, с. 48–49; 275].

У науковій праці В.Ю. Степанова розглянуто комплекс питань щодо сучасного стану державної інформаційної політики як важливого компонента життєдіяльності суспільства, що має безліч вимірів і характеристик, яка формує відповідну систему та механізми соціально орієнтованого державного управління. У зв'язку з цим автор наголошує на необхідності удосконалення процесу формування та реалізації завдань державної інформаційної політики, посилення її регуляторно-

го впливу на розвиток українського суспільства та інформаційну безпеку. Ці завдання знайшли своє відображення в наукових розробках концептуальних засад державної інформаційної політики як методологічної бази, поглибленого теоретико-методологічного аналізу процесу її становлення та реалізації. Формування якісної державної інформаційної політики та формування в Україні гуманізованого інформаційного суспільства, за В.Ю. Степановим, диктує необхідність розробки і реалізації інформаційної політики на основі єдності техніко-технологічної та гуманітарної її складників. Однак нині державна інформаційна політика України, згідно з припущенням автора, з метою повноцінної та ефективної реалізації сама потребує широкої інформаційної кампанії з підтримки її основних концептуальних положень у громадській думці, роз'яснень її соціальної спрямованості, доказу її обґрунтованості тощо [10, с. 9; 507–513].

Висвітленню теоретико-методологічного аналізу державної інформаційної політики, зокрема державної політики у сфері засобів масової комунікації в Україні як багатофункціональної складової державного управління, що зумовлює формування й розвиток системи національних інформаційних ресурсів та інформаційно-комунікаційної інфраструктури держави, присвячено монографію Ю.В. Нестеряка. Він пропонує авторську методику формування комплексних механізмів реалізації державної інформаційної політики в Україні з урахуванням національно-культурної самобутності українського інформаційного простору та глобальних тенденцій до фрагментації традиційної ідентичності, тенденцій формування і розвитку національного інформаційного законодавства. Він дає авторське визначення державній інформаційній політиці як діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, суспільних інституцій і громадських об'єднань та створених ними засобів масової комунікації, спрямованої на вироблення та реалізацію правових, політичних і економічних умов функціонування інформаційної системи, що впливають із сукупності цінностей українського суспільства [6, с. 4–10; 50].

Державну інформаційну політику з позицій комунікативістики розглядає Є.О. Романенко. Він досліджує історико-методологічні засади формування комунікативної політики держави, аналізує комунікацію як структурно-функціональну складову частину формування та реалізації державної політики, ідентифікує комунікативну політику

держави як інструмент взаємодії органів державної влади та громадськості, характеризує політику транспарентності як комунікативну складову реалізації державного управління, визначає перспективні шляхи оптимізації державної комунікативної політики України в умовах сучасних модернізаційних процесів. На його думку, комунікація зумовлює виникнення нових інформаційних зв'язків, структур та механізмів впливу на розвиток сучасного суспільства, що спричинює зміну функцій з формування та реалізації державної політики. Державну інформаційну політику він трактує як нормативно-правовий, концептуальний механізм забезпечення циркуляції інформації як самостійної цінності для органів державної влади, що ухвалюють рішення в межах своєї компетенції. Така політика повинна бути спрямована передусім на формування ефективних інформаційних систем, які б забезпечували надання суб'єктам державно-управлінської діяльності інформації, що дозволяла б їм ухвалювати найбільш оптимальні управлінські рішення. Інформаційна та комунікативна системи державного управління постійно видозмінюються та вдосконалюються, набуваючи нової якості, що призводить до оптимізаційно-модерного оновлення держави загалом, основою якого в сучасній Україні виступає формування єдиного інформаційно-комунікативного простору [8, с. 3; 303–306; 334].

Таким чином, у вітчизняному науковому дискурсі сформувалося кілька основоположних, базових напрямів щодо розуміння державної інформаційної політики, зокрема таких, як:

- складова державної політики – особливий інформаційний політико-правовий феномен;
- прояв управлінського впливу, регулювання органами держави розвитку інформаційної сфери суспільства;
- діяльність органів публічної влади та створених ними засобами масової комунікації, спрямована на вироблення і реалізацію визначених умов функціонування інформаційної системи;
- нормативно-правовий та концептуальний механізм забезпечення циркуляції інформації як самостійної цінності для органів державної влади.

Висновки і пропозиції. Підбиваючи підсумки проведеного компаративно-аналітичного дослідження, можемо стверджувати, що на сьогодні проблематика державної інформаційної політики у вітчизняному науковому дискурсі має значний резонанс і багатогранну та багатоаспектну риторіку. Водночас наявність наукового доробку з різних галузей вітчизняної науки призводить до

певної розпорошеності та несистемності запропонованих заходів. Доводиться констатувати, що питання, які розглядаються науковцями та практиками, досліджуються своєрідним науковим інструментарієм тієї галузі науки, фахівцем з якої є той чи інший дослідник. Не применшуючи важливості та актуальності наукових розвідок попередників, ми намагалися систематизувати, узагальнити та з урахуванням компаративного аналізу дослідити основні наукові результати й здобутки фахівців з цієї проблематики. Вважаємо за необхідне наголосити на тому, що подальші наукові дослідження за цією проблематикою мають характеризуватися комплексністю, їм мають бути притаманні багатоаспектність, багатогранність і внутрішня єдність, а спрямовані вони мають бути на вироблення конкретних пропозицій щодо подальшого оптимізаційного розвитку інформаційної сфери нашої держави.

Список використаної літератури:

1. Арістова І.В. Державна інформаційна політика: організаційно-правові аспекти : [монографія] / І.В. Арістова. – Х. : Вид-во Ун-ту вн. справ, 2000. – 368 с.
2. Гурковський В.І. Державне управління розбудовою інформаційного суспільства в Україні (історія, теорія, практика) : [монографія] / В.І. Гурковський. – К. : Наук. світ, 2010. – 396 с.
3. Дубов Д.В. Кіберпростір як новий вимір геополітичного суперництва : [монографія] / Д.В. Дубов ; Нац. ін-т стратег. досліджень. – К., 2014. – 328 с.
4. Згуровський М.З. Розвиток інформаційного суспільства в Україні: правове регулювання у сфері інформаційних відносин / М.З. Згуровський, М.К. Родіонов, І.Б. Жилияєв. – К. : НТУУ «КПІ», 2006. – 542 с.
5. Губерський Л.В. Інформаційна політика України: європейський контекст : [монографія] / Л.В. Губерський, Є.Є. Камінський, Є.А. Макаренко [та ін.]. – К. : Либідь, 2007. – 360 с.
6. Нестеряк Ю.В. Державна інформаційна політика України: теоретико-методологічні засади : [монографія] / Ю.В. Нестеряк. – К. : НАДУ, 2014. – 292 с.
7. Почепцов Г.Г. Інформаційна політика : [навч. пос.] / Г.Г. Почепцов, С.А. Чукут. – 2-ге вид., стер. – К. : Знання, 2008. – 663 с.
8. Романенко Є.О. Комунікативна політика держави: теоретико-методологічний аналіз : [монографія] / Є.О. Романенко. – К. : НАДУ, 2014. – 400 с.
9. Сопілко І.М. Державна інформаційна політика України: стан та шляхи реалізації : [монографія] / І.М. Сопілко ; Ін-т законод. Верх. Ради України. – К. : МП Леся, 2014. – 424 с.
10. Степанов В.Ю. Державна інформаційна політика: проблеми та перспективи : [монографія] / В.Ю. Степанов. – Х. : Вид-во ТОВ «С.А.М.», 2011. – 548 с.

Твердохлиб А. С. Теоретико-прикладные основы исследования государственной информационной политики в отечественном научном дискурсе

В статье обобщены основные теоретические и прикладные аспекты исследования государственной информационной политики Украины в отечественном научном дискурсе. Систематизированы и проанализированы базисные подходы украинских исследователей по вопросам последующего развития этой сферы государственного управления. Исследование основывается на компаративном анализе основ информационной политики государства, освещенных с позиций филологической, философской, исторической, технической, экономической, политической, юридической и государственно-управленческой отраслей отечественной науки.

Ключевые слова: государственная информационная политика, государственное управление информационной сферой, научный дискурс, компаративный анализ, отечественные научные исследования.

Tverdokhlib O. Theoretically-practical research fundamentals of the state information policy in native scientific discourse

The article summarizes main theoretical and practical research aspects of the Ukrainian state information policy in native scientific discourse. The basic approaches of Ukrainian researchers concerning further development of this public administration's sphere were systematized and analyzed here. The research is based on comparative analysis of the state information policy's essential principles, which were covered by philological, philosophical, historical, technical, economical, political, juridical and public-administrative fields of native science.

Key words: state information policy, public administration in information sphere, scientific discourse, comparative analysis, native scientific researches.